

ՀԲԸՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՍԿԵՐ» ԱՄՍԱԳՐԻ

№ 15

Բ Բ Ն Տ Հ Ա Ր Տ .

Մ Լ Ի Ս

Թարգմ. Ստ. Լիսիցեան

==

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

ԱՅՈՐԺ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆԻ ՊՈԼԻՏ. 7

1910

825

F-99

2 MAR 2013
NOV 2011

ՀԻՄՆԱԲԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՍԿԵՐ» ԱԾԱԳՐԻ

820.
Բ-999

№ 15

Ա Ր Վ Ց Հ Ա Ր Ց

Մ Լ Ի Ս

1009
16780

95

Թարգմ. Ստ. Լիսիցեան

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

ԵՆԵՏՐԱՅԱՐԴ ՏՊ. ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆՆԱՆՍԻ, ՊՈԼԻՑ. 7,
1910

6 MAR 2013

493

Մ Լ Ի Ս

Հենց այն տեղը, ուր Միերա-Նեադան*) սկը-
 սում է փոխել լայնանիստ լանջերի, ուր գե-
 տերը աւելի դանդաղ ու յստակ են վազում, մեծ
 կարմիր Սարի ստորոտում բազմել է Սմիտի Գըրը-
 պան գաղութը:

Այդ գաղութի ծագումն ու անունը կապած
 է մի ոմն Սմիտի հետ, որն այստեղ մի կէս ժա-
 մայ մէջ և առանց առանձին ջանքի ձեռք էր
 բերել երեք հազար դոլլար**): արժողութեամբ
 ոսկի: Այդ փողը նա իր ընկերակիցներին հետ
 դործ դրաւ ոսկեգտիչ շինելու վրա, բայց դրա-
 նից նա ոչ մի շահ չունեցաւ, և միայն զրկեց
 իր բոլոր փողերից:

Այն ժամանակ Սմիտը ձեռնամուխ եղաւ

*) Լեոնաշղթայ Կալիֆորնիայում (Հիւսիսային Ա-
 մերիկա.) շատ ոսկի է գտնուում այդ շղթայի մէջ:
 **) Դոլլարը մօտ 2 ո.

նոր և նոր գործերի, բայց միշտ անաշուղ, ու վերջի վերջոյ կոտորւեց:

Մէկ էլ լուր տարածւեց թէ Սմիտը սկսել է խմել: Այդ լուրը ճշտուեց, և մի յայտնի ժամանակից յետոյ շատերը նոյնիսկ եկան այն համոզման, որ Սմիտը երբէք հարբելուց աւելի ուրիշ գործ չի ունեցել:

Սմիտի բախտի այս փոփոխութիւնը «Սմիտի գրպան» գաղուծի կեանքի վրա ոչ մի ազդեցութիւն չունեցաւ, և գաղուծը զարգացաւ ու դարձաւ մի գիւղ մօղայի երկու խանութներով, երկու հիւրանոցներով, երկու առաջնակարգ տներով հիւղերի փոխարէն, մեթոդիստական*) եկեղեցով և նրա կողքին բանկով, իսկ մի քիչ հեռու, սարի լանջին, տեղաւորուեց փոքրիկ գրպանը:

Այդ դպրոցի ուսուցիչը մի օր նստած էր իր փոքրիկ դպրոցական տան մէջ, աշակերտական տետրերի կոյտի առջև, սրբագրում էր աշակերտների և աշակերտուհիների շարադրու-

*) Սա անգլիական եկեղեցու մի աղանդ է, որ հիմնւել է 1729 թւին. մեթոդիստները նպատակ են դրել ապրել աւետարանի ցուցմունքների համեմատ (պահեցողութեամբ, աղօթքով, բարի գործերով) մի յայտնի եղանակով, մեթոդով, որի պատճառով և ստացել են իրենց անունը (մեթոդ նշանակում է որոշ եղանակ, ձև):

թիւնները: Նա այնպէս խորասուզել էր իր պաշտօնը, որ չըլսեց էլ՝ ինչպէս դուռը կամացուկ բախեցին:

Մի երկու րոպէ անցաւ, և բախիւնը կրկնեց, և դրանից յետոյ դուռը բացւեց: Ուսուցիչը գլուխը բարձրացրեց և ցնցւեց, տեսնելով մի կեղտոտ, ցնցոտիներ հագին աղջիկ: Սակայն նրա մուգ աչքերը, գոգզած մազերը, որ թափուում էին արևառ դէմքի վրա, կարմիր ձեռներն ու կարմիր կաւի մէջ ցեխոտած ոտները նրան լաւ ծանօթ էին: Դա Մլիս Սմիտն էր, Սմիտի աղջիկը, որը վաղուց զրկւել էր մօրից:

«Ինչ է կամենում», — մտածեց ուսուցիչը:

Մլիսին ճանաչում էին ամենք, կարմիր Սարի բոլոր պուճախներում: Աղջկայ անզուսպ բնավորութիւնը, անմիտ վարմունքը, կոպիտ, քմահաճ յամառութիւնը նոյնչափ լաւ էին յայտնի ամենքին, որչափ և հօր հարբեցողութիւնը: Նա հայնոյանքներ էր թափում և յարձակում էր աշակերտների վրա ու կուրի մէջ կատաղի յանդգնութիւն և գրեթէ անյաղթ ուժ էր ցոյց տալիս: Նա թափառում էր անտառներում որսկան շան անխոնջութեամբ և ուսուցիչը շատ անգամ տեսել էր նրան ոտաբօբիկ, գլխաբաց, գաղութից դուրս մի քանի մղոն հեռու:

Դետի ափին ապրող ոսկեհանները կերակրում էին «ըրջմուրիկ Մլիսին» (այսպէս էին նը-

րան կոչուած) և ազատան տալիս: Բայց ամենից ջերմ վերաբերմունք ցոյց տուա նրան տեղական միսիօնար (քարոզիչ: քահանայ) Մակ-Սնալէյը: Նա տեղաւորեց աղջկան տեղական հիւրանոցներից մէկում որպէս աղախին և զրեց կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտների թւում: Բայց Մլիսը ինչ որ նկատողութեան պատճառով փոսէ շարտեց հիւրանոցի տիրոջ գլխին և յաճախորդներից մէկի երեսին բռնուցքով զարնեց, իսկ կիրակնօրեայ դպրոցում իր կեղտոտ կերպարանքով այնպէս աչքի էր ընկնում ուրիշ, միշտ մաքուր հագնւած երեխաների մէջ, որ վերջիններիս ծնողները վրդովուած էին Մլիսի ներկայութիւնից իրենց երեխաների շրջանում և հարկադրեցին միսիօնարին խայտառակութեամբ առնել նրան դպրոցից:

Այդպէս էր Մլիսը, որը այժմ կանգնած էր ուսուցչի առջև:

— Ես եկայ, — խօսեց նա արագ-արագ ու համարձակ, — որովհետև զիտէի որ դուք մենակ էք: Ես չէի ուզում գալ, երբ այստեղ այն պարանից փախածներն են լինում. ես նրանց ատելով ատում եմ, նրանք էլ ինձ: Դո՞ւք էք դպրոցը պահում: Ես սովորել եմ ուզում:

Ուսուցիչը վնասող հայեացքով նայեց աղջկան, իսկ նա մի ձեռքով դռան եզրը բռնած և աչքը

չը հեռացնելով պարոնից, ամեն մի խօսք կտրուկ շեշտելով շարունակեց.

— Ինձ ստում են Մլիս, — Մլիս Սմիտ: Իմ հայրս է ծերունի Սմիտը: Ծոյլ, անդամաւրյծ Սմիտը — ահա միայն ինչ կարելի է ասել նրա մասին: Եւ ես եկել եմ սովորելու: — Բարի ես եկել, — հանգիստ պատասխանեց ուսուցիչը:

Ընտելացած լինելով որ իրեն միշտ կուպտաբար մերժեն, ինչ էլ որ խնդրելիս լինէր, աղջիկը ապշած էր ուսուցչի տուած համաձայնութեան վրա, որ յայտնել էր մեղմ և սրտաբուղիս կերպով: Նա կանգ առաւ, մագերի հիւսը մասնների մէջ խաղացնելով, և վերին շրթունքը, որ առաջ էր ձգւած շարութեամբ սղմած ատամների վերայից, հազիւ նկատելի կերպով դողաց: Աչքերը խոնարհեց, և կարմրութեան պէս մի բան երեւաց թշերի վրա այրւածքի ու կեղտի տակից: Նա յանկարծ առաջ ցնցեց, բարձր ճչաց և երեսի վրա ընկնելով սեղանին՝ անզուպ հեկեկաց: Ուսուցիչը քնքշութեամբ ձեռքը նրա ուսին դրած՝ սպասում էր որ լացի բռնկու՞մը անցնի: Եւ երբ նա հանգստացաւ, նա հարցրեց.

— Ինչ՞ու դադարեցիք կիրակնօրեայ դպրոց յաճախելուց:

— Նրա համար, — պատասխանեց աղջիկը, որ Մակ-Սնալէյը ասաւ, որ ես լաւ չեմ դպրոցի

համար և որ ամենքը ինձ ատում են. իսկ ես չեմ կամենում ոչոքի շինքին փաթաթել, ով որ ինձ ատում է: Ես շատերին դուր չեմ գալիս, և շատերը ինձ ատում են: Երբ ես անցնում եմ, մարդիկ մատով ինձ վրա են ցոյց տալիս և ասում. «Ահա ծոյլ, անգամալոյժ Սմիտի Մլիսը»: Եւ նա նորից սկսեց հեկեկալ, ընկնելով աթոռի վրա:

Ուսուցիչը՝ գլխին կռացած, մխիթարում էր նրան և յետոյ, ոտքի կանգնեցնելով, փաթաթեց իր պլէդի (մեծ շալ) մէջ ու պատկերելով որ առաւօտեան վաղ գայ, մինչև ճամփան ուղեկցեց: Այնտեղ նա մնաս բարով ասաւ Մլիսին:

Լուսինը պայծառ լուսաւորում էր: Ուսուցիչը կանգնել նայում էր, ինչպէս փոքրիկ կերպարանքը սևին էր տալիս ճամփի վրա. սպասեց, մինչև որ նա անցաւ հարևան գերեզմանատան միջով և հասաւ բլրի գագաթին, ուր շուռ եկաւ և մի րոպէ կանգ առաւ:

— Խեղճ, տանջւած արարած, — հառաչեց ուսուցիչը և տուն վերադարձաւ:

Բայց աշխատել նա այլևս չէր կարողանում: Կեղտոտ, զգգված շորերը հագին, ոտներն արիւնոտած աղջկայ պատկերը շարունակ կանգնած էր նրա աչքի առջև կարծես կենդանի: Նա ժողովեց աշակերտական տեարակները, դուռը կողպեց ու պառկեց քնելու:

— ազգս զժ միմոյնադու II յիմադմաջա շատամ

Առայայ մար ցմայ ճղարմայ յի թին ինտր

Միւս առաւօտ Մլիսը եկաւ դպրոց: Երեսը լացել էր, մազերը մի կերպ սանրել:

Աշակերտներին ու աշակերտուհիներին վերաբերում էր անվատահոլթեամբ. իրեն թւում էր թէ իրեն նայում են ծաղրանքով և չարակամութեամբ, բայց ուսուցչի առջև իրեն զսպում էր: Իսկ առանց նրան, դասամիջոցներին, կատաղում էր երևակայած վիրաւորանքից, և բանը այն տեղն էր հասնում, որ աշակերտներն ու աշակերտուհիները որոնում էին ուսուցչին և ցոյց էին տալիս նրան իրենց չանգոած դէմքերն և պատառոտած շորերը և անվերջ գանգատում էին անտանելի Մլիսից:

Այդ առիթով բնակիչները բաժանեցին երկու կուսակցութեան, մի քանիսը սպանում էին վերցնել իրենց գաւակներին դպրոցից. այդ վատ ընկերութիւնից նրանց փրկելու համար, միւսները ջերմ համակրում էին ուսուցչի ջանքերին Մլիսին ուղղելու:

Գտնեցին բարի մարդիկ, որոնք իրենց մէջ փող ժողովեցին և այնքան գումար գոյացաւ, որ պատառոտած Մլիսը կարողացաւ աւելի մաքուր շոր և ոտնաման հագնել:

Այդպէս անցաւ Երեք ամիս:

Մի օր երեկոյեան ուշ ուսուցիչը կրկին

նստած, աշակերտներէ տետրակներն էր սրբազրում, մէկ էլ յանկարծ լսեց դռան բախում, և նրա առջև նորից երևաց Մլիսը:

Նա մաքուր լացւած էր, խնամքով հագնւած և ոչ մի բան, բացի սև մագերից և պսպղուն սև աչքերից, չէր յիշեցնում անցեալի:

— Դուք զբաղւած էք, — հարցրեց նա: — Կա՞ր ընդ էք ինձ հետ դալ:

Եւ երբ ուսուցիչը իր պատրաստակամութիւնը յայտնեց, նա ասաւ իր սովորական, հրամայական եղանակով:

— Որ այդպէս է, շուտով գնանք:

Դուրս ելան և գնացին մութ ճամփով: Երբ գերեզմանատունն և բլուրն անցան ու մտան տրաների շարքերը, ուսուցիչը հարցրեց:

— Բայց ուր ենք գնում:

— Հօրս որդեկներ, — պատասխանեց Մլիսը:

Առաջին անգամն էր, որ ուսուցիչը լռում էր ինչպէս հօրը հայր էր անւանում: Մինչ այդ միշտ անւանում էր նրան կամ Ծերունի Սմիտ, կամ պարզ «ծերունի»: Առհասարակ առաջին անգամն էր այդ երեք ամսեայ մէջ, որ աղջիկը ինքը խօսք էր բաց անում հօր մասին, և ուսուցիչը գիտէր, որ նամիշտ խոյս էր տալին հօրը պատահելուց, որը շարունակ հարբած էր լինում: Լաւ իմանում էր որ զուր է հարցնել Մլիսին նրա մտադրութեան մասին, ուստի լռու հետեւում էր աղջկան:

Ուր ասեալ որ չը տարաւ Մլիսը ուսուցչին: Թէ գետնափոր գինեաները, թէ պանդոկների կեդտոտ ճաշարանները, թէ թղթախաղի տները...

Անթափանց ծխի մէջ, հարբած աղանակներից խլացած, աղջիկը ուսուցչի ձեռքից բռած կանգ էր առնում և անհանգիստ նայում էր յաճախորդների երեսներին, որոնք լուսօրը:

Այսպէս անցաւ մի ամբողջ ժամ, վերջապէս աղջիկը ասաւ ուսուցչին որ գետնամիւս փինկամի խրճիթ, ուր հաւանական է պիտի լինի իր հայրը:

Եւ գնացին այն կողմը, գնում էին երկար, բայց այնտեղ էլ ձերուսի Սմիտը չը կար ու չը կար: Երբ ետ էին դառնում, յանկարծ գիշերւայ թարմ օդի մէջ լսեց ատրճանակի տրաքոցի սուր ձայնը և անցաւ արծազանք տաւ կարմիր Սարի շուրջը:

Ամբողջ գետի երկարութեամբ շներ հաչեցին, Գիւղի ծայրին արագ պսպղացին վախեցած բնակիչների ճրագները և այնուհետև տիրեց ծանր լուսթիւն:

Ուսուցիչը գործաւ դէպի Մլիսը, բայց աղջիկը արդէն նրա կողքին չէր: Սուր որ անհետացել էր: Մի տարօրինակ երկիւղ պատեց նրան. շտապեց ցած գէպի գետը, սկսեց անցնել ձանձաղ տեղով, քարից քար ցատկելով, և վազէվազ հասաւ կարմիր Սարի ստորոտին, գիւղի հէնց ծայրին: Գրեթէ սարի գագաթին փայլվում էին հաւաքւած ամբոխի անհանգիստ ճրագները:

Արագ քայլերով, ծանր շունչ քաշելով, ուսուցիչը վազելով վեր ելաւ ու կանգնեց:

Ամբոխի միջից հսկոյն առանձնացաւ և մօտեցաւ մի աղջիկ և բռնելով նրա ձեռքը՝ անխօս մօտեցրեց սարի մէջ հղած խորը խորշին: Աղջկայ դէմքը գունատ էր: Նման էր մի մարդու, որին այս է մի սոսկալի բան է պատահել, բայց մի բան, որ ինքը սպասելիս է եղել և նախատեսներին:

Աղջիկը ցոյց տաւ մի կոյտ ցնցոտիների վրա՝ նրանց վրա պառկած էր մի մարդ ատրճանակը ձեռքին:

— Իմ հայրն է, — ասաւ Մլիսը. — Ինքն իրան սպանեց:

Սրա խոսքի վրա մի քանի մարդեր շարժուեցին և մտախօսեցին:

Եկաւ երկար ու չոր ամառը: Մմիտի գերեզմանի վրա կանաչ խոտը թառամեց և չորացաւ, բայց ուսուցիչը, շրջելով ազատ ժամերին դարձրեց ոչ հեռու գտնուող գերեզմանատանը՝ զարմանում էր, գտնելով այդ գերեզմանի վրա երբեմն թարմ ծաղիկների փունջ, երբեմն էլ պսակներ՝ փոքրիկ չամէ խաչի վրայից կախ արած: Պսակները մեծ մասամբ լինում էին խոտից, մէջէմէջ խառն որևէ թունաւոր ծաղիկների, սովորաբար, ընծախոտ կամ բանգ:

— Այս ո՞վ պիտի զարդարելիս լինի գերեզմանը, — տարակուսում էր ուսուցիչը:

Եւ անա մէկ անգամ զբօսնելիս, նա մտել էր անտառի խորքը և անսպասելի կերպով պատահեց Մլիսին: Փոթորկից տապալւած եղևնու բնի վրա նստած երգում էր նեգրական մի երգ և փէշի մէջ հաւաքած խոտերից պսակ էր հիւսում: Զաղած խոտերի մէջ անագին քանակութեամբ երևում էին ընծախոտ և բանգի ծաղիկներ:

Ուսուցիչը ձայն տաւ: Աղջիկը գլուխը բարձրացրեց և ձանաչելով ուսուցչին, ողջունեց ու հրաւիրեց նստել: Ուսուցիչը նստեց և օգուտելով հանգամանքից, բացատրեց որ ընծախոտն ու բանգը թունաւոր են, և աղջկանից խօսք առաւ, որ այլևս երբէք չի հաւաքի այդ ծաղիկները:

Արդէն առաջ էլ փորձած էր նրա ազնուութիւնն ու հաստատամտութիւնը և գիտէր որ կարելի է հաւատալ նրա խօսքին:

Մլիսը վատ չէր սովորում և նրա ցաւազար զարգացած ինքնասիրութիւնը գոհացում էր ստանում նրանից, որ ուսուցիչը առանձնապէս բարեմիտ էր դէպի ինքը: Իսկ եթէ նկատում էր, որ ուսուցիչը որևէ աշակերտին կամ աշակերտուհուն վերաբերւում է աւելի մեծ ուշադրութեամբ, քան թէ իրեն, այդ նրան չարացնում և կատաղեցնում էր:

Դպրոցի աշակերտուհիների մէջ կար մէկը, որի անունն էր Կլիտի Մօրֆէր. նա գիւղի հարուստ ընտանիքից էր և այդ պատճառով իրեն հպարտ էր պահում, բայց ուսուցիչը նրա և ուրիշների մէջ ոչ մի խտրութիւն չէր դնում և աշխատում էր նրա վրա առանձին ուշադրութիւն չը դարձնել:

Մի օր երեկոյեան դէմ Կլիտին վերադարձել էր դպրոց մոռացած գիրքը վերցնելու: Քանի որ ուշ էր, ուսուցիչը կարևոր համարեց ձամփայ ձգել նրան մինչև տուն: Այդ բանի մասին իմացաւ Մլիսը և յաջորդ օրը դպրոց չեկաւ: Նրան որոնեցին, բայց ոչ մի տեղ գտնել չը կարողացան, իսկ երբ երեկոյեան երկար զուր որոնումներից յետոյ ուսուցիչը վերադարձաւ դպրոցական տունն ու լամպը վառեց, իր սեղանի վրա գտաւ Մլիսի ձեռքով գրած մի սոմսակ:

«Յարգելի ուսուցիչ: Երբ դուք այս սողերը կարդալիս կը լինէք, ես փախչելիս կը լինիմ: Ես երբէք չեմ վերադառնալու: Երբէք, երբէք, երբէք: Կարող էք իմ համրիչը տալ ների ջէնիքսին, իսկ իմ «Ամերիկայի հպարտութիւնը» (ծխախոտի արկղի վրայից պոկւած իւղաներկ պատկերը) Սալի Ֆլենդերսին: Բայց ոչ մի բան չը տաք Կլիտի Մօրֆէրսին: Չը համարձակւէք: Գիտէք՝ ինչ եմ ես նրա մասին մտածում: Ահա

թէ ինչ, նա անպիտան, չար աղջիկ է... Այս եմ ասում ես»: Մլիս Սմիտ»:

Ուսուցիչը սկսեց մտածել այս տարօրինակ նամակի բովանդակութեան մասին, մինչև որ լուսինը երևաց հեռաւոր բլուրների վրա և լուսաւորեց դէպի դպրոցը տանող շաւիղը: Յետոյ, ինչ որ իրեն հանգստացնող եղրափակութեանը դալով, պատահոտեց տոմսակը ու մանր կտորները թափթփեց յատակի վրա:

Յաջորդ օրը լուսադէմին նա անցնում էր արմաւենանման ծառխոտերի և մասրիների միջով, իր երեւոյթ փախցնելով չամի անտառի մօտ դուրս եկած նապաստակներին: Այսպիսով նա եկաւ այն տեղը, ուր մի օր տեսել էր Մլիսին տապալւած եղևնու վրա նստած պսակ հիւսելիս:

Եղևնին տեղն էր, բայց նրա վրա մարդ չը կար: Սակայն, երբ աւելի մօտեցաւ, կախ ընկած խիտ ձիւղերի տակին ինչ որ բան շարժեց: Ուսուցիչը ճիւղերը վեր բարձրացրեց ու տակը նայեց: Այնտեղ տեսաւ Մլիսին:

— Ի՞նչ էք կամենում, — հարցրեց աղջիկը կցկտուր կերպով:

— Վայրի խնձոր, — պատասխանեց նա հեզութեամբ:

— Խնձոր չը կայ: Հեռացէք: Գնացէք Կլի-

տիի մօտ, թող նա ձեզ խնձոր տայ... Օ... օօ...
վատն էք...

— Ես սոված եմ, Մլիս, երէկւանից բան
չեմ կերել: Ուտել եմ ուզում:

Մլիսի սիրտը շարժւեց: Մանկութիւնից լաւ
էր ծանօթ թէ ինչ բան է սովը, որից գանդատում
էր ուսուցիչը: Նրա ձայնի տխուր եղանակից
յաղթահարւած, աղջիկն ասաւ.

— Գրքեցէք ծառի տակ, արմատները մօտ,
ու կը գտնէք. բայց տեսէք՝ ոչ ոքի ոչ մի
խօսք:

Մլիսը ծառի տակ ունէր մի ամբողջ մա-
ռան, սկիւռնների ու մկնների պէս. Բայց ուսու-
ցիչը չըկարողացաւ ոչինչ գտնել: Այն ժամանակ
Մլիսը դուրս եկաւ ճիւղերի տակից և հրամայեց
ուսուցչին մի քանի ընկուղ և խնձոր:

— Հիմա աւելի լաւ էք, — հարցրեց նա մի
քիչ յետոյ:

Ուսուցիչը իր շնորհակալութիւնն յայտնեց
ու զնաց ետ: Ինչպէս որ սպասում էր, չէր հե-
ռացել մի քանի քայլ, որ աղջիկը իրեն ձայն
տաւ:

Նա ետ նայեց: Մլիսը կանգնած էր բոլորո-
վին գունատւած, արտասուրը՝ լայն բացած աչ-
քերում: Ուսուցիչը զգաց որ հասել է ցանկա-
ցած ըոպէն և մօտենալով նրան՝ ձեռքից բռնեց և
լուրջ արտասանեց.

— Մլիս, յիշում էք առաջին կրեկոն, երբ
եկաք ինձ մօտ:

— Յիշում եմ:

— Դուք հարցրիք՝ կարո՞ղ էք արդեօք դըպ-
րոց գալ, որովհետև ուզում էք մի բան սովո-
րել և աւելի լաւ դառնալ, ես էլ ասի...

— «Կարող էք», ասացիք դուք, — ընդհատեց
նրան աղջիկը:

— Իսկ դուք ինչ կասէիք հիմա, եթէ ու-
սուցիչը գար ձեզ մօտ և ասէր որ ինքը տըխ-
րում է առանց իր փոքրիկ աշակերտունու և որ
խնդրում է նրան վերադառնալ:

Աղջիկը գլուխը կախ արած՝ լուռ էր մնում:
Ուսուցիչը համբերութեամբ սպասում էր:

Լռութիւնից գայթակղւած մի նապաստակ
դուրս վազեց, իր փայլուն աչքերը վեր ցցեց,
առաջ ձգեց իր առջևի թաւոտ թաթերը, նստեց
և հարցական հայեացքով նայեց նրանց: Սկիւռը
ցած ցատկեց մինչև ընկած ծառի բնի կէս
տեղը ու կանգ առաւ:

— Ես սպասում եմ, Մլիս, — շնչաց ու-
սուցիչը:

Աղջիկը ժպտաց: Քամուց ծառերի կատար-
ները տարուբերեցին և լոյսի մի երկար շերտ,
խիտ ճիւղերի միջից ներս պրծնելով, պայծառ
լուսաւորեց աղջկայ դէմքն ու փոքրիկ կերպա-
րանքը: Մլիսը յանկարծ բռնեց ուսուցչի ձեռքը:

1009
10879

Թէ ինչ ասաւ նա, գրեթէ լսելի չէր, բայց ուսուցիչը ժպտաց, ետ քաշեց նրան ճակատի սև մազերը և համբուրեց ճակատը:

Եւ ձեռք ձեռքի տաժ նրանք դուրս եկան եղևնու տակից ու դիմեցին դէպի դպրոցը:

Բայց Մլիսը շարունակում էր թշնամական զգացմունք տածել դէպի Կլիտին և ամեն յարմար ընդէին չէր կարողանում իրեն զսպելու չը կշմտել նրան: Այդ թշնամանքը նա անցկացրեց և իրեն նւիրւած նոր տիկնիկի վրա: Տիկնիկը դմփլիկ ու կարմրաթուշ էր, կապոյտ աչքերով, և ուսուցիչըն ասաւ թէ շատ է նման Կլիտիին: Երևի Մլիսն ինքն էլ նկատել էր այդ նմանութիւնը: Դրա համար էր որ նրա մեղրամոմէ գլուխը զարկում էր քարերին և յաճախ թրև էր տալի գետնով վզիցը մի պարան կապած, կամ մարմնի մէջ քորոցներ էր ցցում:

Չընայելով Մլիսի բնաւորութեան այս վատ կողմերին, ուսուցիչը կարող չեր նկատել նրա ուժեղ, սուր, արտասովոր խելքի տէր լինելը: Նրա պատասխանները դասարանում միշտ համարձակ էին լինում, իսկ քննութեան միջոցին նրա սրամիտ ու խելացի պատասխանները ընդհանուր գովասանքի արժանացան: Բոլորն էլ յիշում էին նրա սնցեալը և ուրախանում էին նրա մէջ կատարած փափոխութեան վրա և շնորհակալութիւն էին յայտնում ուսուցչին:

Անցաւ երկու տարի: Մլիսը մեծացաւ, բայց դեռ շարունակում էր սովորել նրա յարաբերութիւնները Կլիտի հետ չը լաւացան, և ուսուցիչը տխրութեամբ նկատում էր որ Մլիսը առաջւայ նման վրէժխնդիր է, իրասածի, յանդուգն, ու աշխատում էր այդ կողմից էլ դէպի լաւը փոխել նրան:

IV.

Երկարատև անձրևային շրջանը մտնելով էր իր վախճանին. գարունը զարթնեց լցւած բողբոջների ու փրփրալից լեռնային վտակների մէջ: Անտառում ձիւթի հոտ էր բուրում: Ազալիաները սկսել էին բացել: Մմիտի գերեզմանի վրայի թումբը ծածկել էր թարմ դալարով: Դերեզմանի խաչի վրա ամեն օր փոխում էին Մլիսի ձեռքով հիւսւած թարմ պսակները ձնծաղիկներից և մանուշակներից:

Քաղաքում լուրեր էին պտտում թէ շուտով գալու է մի հուշակաւոր դրամատիքական խումբ: Այդ լուրերը շատ հետաքրքրեցին տեղական երիտասարդութեանը: Դպրոցում էլ բոլորը սպասում էին ներկայացումների սկսւելուն: Ուսուցիչը խոստացաւ Մլիսին, որը դեռ երբէք մի այդպիսի բան չէր տեսել, տանել նրան թատրոն և հէնց առաջին ներկայացմանը իր խօսքը կատարեց:

Պիեսի դերակատարութիւնը բաւականի թոյլ էր, բայց ուսուցիչը, ներկայացման միջոցին պատահաբար Մլիսին նայելով, նկատեց զարմանքով որ այդ թոյլ խաղը ցնցիչ տպաւորութիւն էր գործում այդ կենդանի և դիւրագգաց բնաւորութեան վրա:

Թշերը այրւում էին, փոքրիկ բերանը մի քիչ բաց էր, և ամբողջովին տենդօրէն շնչում էր. սև յօնքերը վեր էին քաշել, երկար թերթերունքները դողում էին լայն բաց արած աչքերի վրայից:

Երբ ներկայացումը վերջացաւ և փոքրիկ բեմը ծածկեց կանաչ վարագոյրով, Մլիսը խոր և ծանր շունչ քաշեց և ուսուցչի կողմը դարձնելով իր լուրջ երեսը ասաւ կոտրած ձայնով. «Իեհ, հիմա ժամանակ է տուն գնալու»: Եւ ծածկեց իրա սև աչքերը կարծես նրա համար, որ մտքով նորից ապրի այն երևակայական աշխարհում, որից իրեն բաժանել էր կանաչ վարագոյրը:

Մի երեք օրից յետոյ Մլիսը դպրոց չեկաւ: Դասերի վերջանալուց յետոյ, երբ ուսուցիչը գրքերը հաւաքել ուզում էր գնալ, նրա մօտ եկաւ այն կնոջ տղան, որի տանը ապրում էր Մլիսը, և ասաւ:

— Պարոն ուսուցիչ, գիտէք, ես կարծում եմ որ Մլիսը նորից փախել է:

— Ի՞նչ, — չը հաւատալով ականջներին հարցրեց ուսուցիչը:

— Ծճմարիտ... Տանը չէ, իսկ ես տեսայ ինչպէս խօսում էր եկած դերասաններից մէկի հետ. երևի հիմա էլ նրանց հետ է... Եւ էլի գիտէք ինչ, պարոն ուսուցիչ, երէկ նա ինքը ինձ ասաւ, որ կարող է առաջին դերասանուհուց ոչ պակաս ներկայացնել, և սկսեց ներկայացնել: Սօսում էր, խօսում...:

— Ո՞ր դերասանի հետ էր, — հարցրեց ուսուցիչը:

— Նրա հետ, որը այնպիսի փայլուն գլխարկ ունի: Ասում են, նա է դերասանների գլխաւորը:

— Ո՞րտեղ նրանց տեսար:

— Արկադի մօտ:

Ուսուցիչը փայտն ու ձեռնոցներն առաւ ու գնաց դէպի Արկադը: Սա մի երկարաւուն շինութիւն էր, որտեղ գտնուում էին ճաշարան, կեզելներ և բիլիարդ: Այստեղ կարծում էր նա պիտի լինէր Մլիսը, որը անշուշտ վճռել էր փախչել դերասանների հետ և դերասանուհի դառնալ:

Սնցաւ ճաշարանով, կեզելների սենեակով և մտաւ բիլիարդատուն: Ս.մեն տեղ դերասան-դերասանուհիներ էին, որոնք ճաշում էին կամ կեզել էին խաղում, բայց աղջիկը ոչ մի տեղ չէր երևում: Բիլիարդատանը բիլարդ էր խաղում պսպղուն գլխարկ դրած պարոնը: Ուսուցիչը իս-

կոյն ճանաչեց որ դա է խմբի կառավարիչը, և մօտեցաւ նրան:

— Ինձ ասացին, — դիմեց նա, — որ իմ գարուցիս աշակերտուհի որը Մլիս Սմիտը պայման է կապել ձեզ հետ, ձեր խմբի մէջ մտնելու: Ծիշտ է այդ:

Նա առանց խաղը դադարեցնելու, արտասանեց.

— Ասենք այդպէս է, յետոյ ի՞նչ...

Ուսուցիչը ձեռնօցը հագած ձեռքով յենեց բիլիարդին և շարունակեց.

— Եթէ դուք օրինաւոր մարդ էք, ես ձեզ կասեմ միայն որ նրա խնամակալն եմ և նրա ապագայի համար պատասխանատու: Դուք կարող էք հարց ու փորձ անել և իմանալ որ ես կարողացայ փրկել նրան փողոցում ձգա աղջկայ վիճակից: Ես պարտականութիւնս եմ համարում հիմա էլ ետ պահել նրան դերասանների թափառաշրջիկ կեանքից: Նա ոչ հայր ունի, ոչ մայր, ոչ էլ եղբայր կամ քույր: Կարող էք արդեօք տալ նրան ընտանիք և լաւ կեանք: Հարցնում եմ ձեզ որպէս ազնիւ մարդու:

Պսպղուն գլխարկաւոր պարոնը նայեց նրան և բան չասելով շարունակեց խաղը:

— Նա մի տարօրինակ, իրասածի աղջիկ է, — նորից խօսեց ուսուցիչը, — բայց շատ աւելի լաւ է քան թէ երևում է: Ես նրա վրա մի որոշ

ազդեցութիւն ունեմ և դրա համար խնդրում եմ և յոյս ունեմ, որ գործը աւելի հեռու չէք տանի և աղջիկը ինձ կըտաք:

Պսպղուն գլխարկաւոր մարդը նորից նայեց ուսուցչի վրա և կողիտ ծիծաղելով ասաւ.

— Այ թէ յիմար ես եղել, ախպէր: Չէ, ախպէր. կորիւր, գլխիցս ուղի եղիր: Աղջիկը մեզ հետ կըմնայ:

Ուսուցչի աչքերը այդ անարժան վիրաւորանքից մթնեցին: Տեղն ու տեղը դողաց ու բուռն շարժումով յանկարծ առաջ ընկնելով բռունցքի մի ուժեղ հարւած տաւ վիրաւորողի հէնց երեսին. պարօնի գլխարկը մի կողմ ձուլեց, խաղի փայտը ձեռքից դուրս ընկաւ:

Բարձրացաւ աղմուկ, հայրոյանք և բազմաթիւ ոտների արոփիւն: Յետոյ իրար հետից լրսւեցին ատրճանակի երկու սուր, կարճ արքոցներ:

Երբ ուսուցիչը մի քիչ ուշքի եկաւ, մէկը բռնել էր իրան աջ ձեռքից, սրից արիւն էր հոսում: Բացի այդ, նա նկատեց, որ իր մատները ջրածգորէն սեղմում են մի փայլուն դանակի կոթը: Ոչ մի կերպ չէր կարողանում յիշել, որտեղից էր այդ դանակը:

Այն մարդը, որ նրա ձեռքն էր բռնել, Մօրֆէրնէր, կլիտի հայրը: Նա քարշ էր տալիս ուսուցչին դէպի դուռը, բայց ուսուցիչը դիմադ-

րում էր և աշխատում էր արտասանել արիւնո-
տած շրթունքներով.

—Մլիս:

—Հասկանում եմ, բարեկամ, հասկանում,
ասում էր նրան միստեր Մօրֆէրը:—Նա տանն է:

Եւ միասին փողոց դուրս գնացին: Ճամփին
միստէր Մօրֆէրը պատմեց, որ մի քանի վայր-
կեան առաջ իր մօտ վազէվազ եկել էր Մլիսն
ու ասել, թէ Արկադում մէկը ուզում է ու-

սուցչին սպանել, շտապեցէք, օգնութեան հասէք:
կամենալով մենակ մնալ, ուսուցիչը խօստա-
ցաւ միառժամանակ հանգիստ թողնել դերասա-
նական խմբի կառավարչին, ու, մնաս բարով ա-
սելով նրան, ուղևորւեց շաւղով դէպի դպրոցը:
Նա զարմացաւ որ դպրոցի դուռը բաց էր, աւե-
լի ևս զարմացաւ, երբ սենեակը մտնելով՝ այն-
տեղ գտաւ Մլիսին:

Առանց աղջկայ վրա նայելու, նա ուղղակի
մօտեցաւ իր գրասեղանին ու սառը ձայնով ա-
սաւ նրան, որ ինքը զբաղւած է և կամենում է
մենակ մնալ:

Մլիսը ոտքի ելաւ: Ուսուցիչը նստեց սե-
ղանի մօտ ու երեսը ձեռներով ծածկեց: Երբ
գլուխը բարձրացրեց, աղջիկը դեռ ևս կանգնած
էր նրա առջև և նայում էր շեշտակի նրա երե-
սին, անհանգիստ արտայայտութիւնը աչքերում:

—Դուք նրան սպանեցիք, — հարցրեց նա:

—Ո՛չ:

—Չէ՞ որ ես դրա համար տւի ձեզ դանա-
կը, — արագ արտասանեց Մլիսը:

—Դանա՞կը, — զարմացած կրկնեց ուսուցիչը:

—Այո, դանակը ես տւի: Ես այնտեղ էի,
բիլիարդի տակ, և տեսայ ինչպէս դուք նրան
խփեցիք և յետոյ երկուսդ էլ ընկաք: Վայր ընկ-
նելիս, նա դանակը ձեռքից բաց թողեց: Ես այդ
դանակը բռնեցի՝ ձեր ձեռքը խցկեցի: Ինչո՞ւ չը
սպանեցիք նրան, — շտապ շտապ խօսեց Մլիսը,
նայելով նրան լայն աչքերով:

Ուսուցիչը լուռ և ապշած մտիկ էր տալիս
նրան:

—Այո, — շարունակեց Մլիսը, — ես վճռել եմ
հեռանալ, փախչել դերասանների հետ: Ինչո՞ւ:
Նրա համար, որ ես պատահմամբ իմացայ որ
դուք ուզում էք մեր մօտից գնալ և ուսուցիչ
մտնել ուրիշ քաղաքի դպրոցը: Ճշմարիտ է այդ:

— Ճշմարիտ է, — պատասխանեց ուսուցիչը:

— Ուստի և ես, հէնց որ լսեցի այդ, իս-
կոյն վճռեցի գնալ դերասանների հետ կամ ու-
տել ահա այս ու մեռնել:

Եւ նա արագ շարժումով իր ծոցից հանեց
տերևների ու ծաղիկների մի կապոց և արտա-
սանեց՝ յուզմունքից խեղդւելով:

— Ահա այն թունաւոր բոյսերը, որոնք
ձեր ասելով կարող են մարդուն սպանել: Ես

կամ կերթայի այստեղից, կամ կը մեռնէի: Ինձ համար բոլորը մէկ է: Միայն թէ այստեղ չեմ մնայ: Այստեղ ես ամենքին ատում եմ: Ամենքն էլ ինձ ատում են: Ինչի՞ համար: Ինչք էլ ատում էք ինձ: Դուք ո՞ր չէ՞րք զնայ իմ մօտից, եթէ նոյնպէս չատէիք ինձ:

Նա ծանր շունչ էր քաշում, և խոշոր արտասուքները գլորւում էին նրա երկար թերթերունքների վրայից, բայց գոգնոցի անկիւնով սրբեց նրանց:

— Եթէ ինձ փակէք, — տենդօրէն շարունակեց Մլիսը, — որ ես դերասանների հետ չը գնամ, ինքս ինձ կը սպանեմ: Հայրս ո՞ր ինքն իրեն սպանեց. Ինչո՞ւ ես չը պիտի նոյնն անեմ:

Ուսուցիչը յիշեց Սմիտի գերեզմանը և դատարկ տեղը նրա կողքին: Նա աչքերը բարձրացրեց իր առջև կանգնած փոքրիկ կերպարանքի վրա և բռնելով նրա ձեռքերն և ուղղակի նրա աչքերի մէջ նայելով՝ ասաւ.

— Ոչ, ես քեզ չեմ թողնի, Մլիս: Գնանք այստեղից հեռու, ընդմիշտ:

Աղջիկը փարեց նրա վզին ու ցնծալով գոչեց.

— Գնանք, .. գնանք ..

— Բայց միայն այսօր, այսօր, և եթէ ..

— Օհ, այո՛, այսօր և եթէ ..

Եւ ձեռք ձեռքի տւած, նրանք գնացին ճամ-

փով, հէնց այն նեղ ճամփով, որը մի ժամանակ աղջկայ յոգնած ոտիկները բերել էր ուսուցչի դռանը:

Նրանց գլխին պայծառ շողում էին աստղերը: Կարմիր Սարի դպրոցի դռները փակւեցին նրանց ետևից ընդմիշտ:

1906. 1907 ևի 1908 թ. թ.

Լոյս տեսան հետեւեալ գրքոյկները

I Երեխայի կրթութիւնը մինչև 6 տարեկան հասակը—Հինրիկ Վերնիցի, թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի, 25 կ.

II Երեխայի քունը—Վիրենիուսի, թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի, 15 կ.

III Երեխայի աղատագրութիւնը—Կ. Հ. Վենտցելի, Մեծերն ու փոքրերը—տիկ. Ինաշակաւէնի թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի, 15 կ.

IV Սովորութիւնները, նրանց հշտանկութիւնն ու կրթութիւնը—Կ. Ելնիցկու, թարգմ. Մ. Ադ. և Ստ. Լ. 15 կ.

V Պարզեանքը ու պատիժները ընտանեկան դաստիարակութեան մէջ—Ֆեսենկօի, թարգմ. Մ. 15 կ.

VI Ո՞րտեղից է աշխարհ եկել քո փոքրիկ եղբայրը—Գալանդաուէրի, թարգմ. տ. Հ. Թոփչիանի, Ծանօթացրէք կեանքի ծագման հետ—տիկ. Սելմերի, թարգմ. Ստ. Լ. 15 կ.

VII Ընտան. դաստիարակութեան նպատակները և հիմունքները.—Պ. Կապտերեի, թարգմ. Միս. Աս. 15 կ.

VIII Ինչն է հետաքրքրում և զարգացնում մանկան—Ակսէլ Արստալի, թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի, 15 կ.

IX Մանուկների աշխատանքն ընտանիքում—Ակսել Արստալի, թարգմ. Մ. Ասիլեանցի, 15 կ.

X Տղան և աղջիկը անցողական շրջանում—Բուլի և Նելսէնի, թարգմ. Ստ. Լիսիցեանի, 10 կ.

XI Մանկական ազատութիւնն ու ուրախութիւնը—Օտտօ Էրնստի, Թարգմ. Լ. Բարայեանի, 20 կ.

XII Ժողովրդական մանկական խաղեր, խմբադրեց Ստ. Լիսիցեան, 20 կ.

XIII Ընտանեկան յարաբերութիւններն ու նշանց կրթիչ նշանակութիւնը—Ա. Ն. Օստրոգորսկու, Թարգմ. Լ. Շ., 20 կ.

XIV—XV Մանկան հոգին—պրօֆ. Միկորսկու, Թարգմ. Միս. Աս. և Ստ. Լ., 45 կ.

XVI Ժառանգականութիւնը և դաստիարակութիւնը—Ռուզօլֆ Լեմանի, Թարգմ. Լ. Բարայեանի 15 կ.

XVII Դաստիարակութեան իդէալները, Ռուզօլֆ Լեմանի, —Մանկան հոգեկան կեանքի զարգացումը Թարգմ. Լ. Բարայեանի, 20 կ.

XVIII Ընտանեկան թատրոն—Վ. Բ., Թարգմ. Միս. Ասիլեանի, 20 կ.

ԱՄՔՈՂԶ ՇԱՐԻ ԳԻՆՆ Է 3 ՌՈՒՔԼԻ

Ճանապարհածախար' 1 ուրբուց ոչ պակաս գրնողների համար խմբագրութեան վրա է.

Հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Аскеръ“.

«Ազգային գրադարան»

NL0388958

«Հ Ա Ս Կ Ե Ր Ի» ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Հեղ. Մելիք-Հայկազեան, Գսան օր գետնի տակ	20 կ.
2. Օսկար Ուայլդ, Պրինցն ու ծիծեռնակը . . .	20 »
3. Ստ. Լիսիցեան. Քաջ ճամփորդներ	25 «
4. Աթ. Խնկոյեան. Գիւղացին ու արջը	25 »
5. Ստ. Լիսիցեան. Քաջ զինուորներ, պիես	8 »
6. Ռ. Պատկանեան. Չախու	20 »
7. Ստ. Լիսիցեան. Սոված Գայլը	10 »
8. Կլաւդիա Լուկաշեւիչ, Քեռի Մկօ	20 »
9. Կարլ Էվալդ. Երկիրն ու գիսաստղը	12 »
10. Կապուան. Ֆիօրէ փերին, Ասեղ	12 »
11. Իւանովիչ. Աւօհնց Ստեփանը	20 »
12. Կ. Լուկաշեւիչ. Ծաղիկների մէջ	12 »
13. Աթ. Խնկոյեան. Աղւէսն ու արջը	20 »
14. Կենդանիների գոյները	15 »
15. Բրետ Հարտ. Մլիս	—

ԳԻՆՆ Է 12 ԿՕՊ.

Դիմել՝ գրավաճառներին, կամ Թիֆլիս՝ Редакция
 «АСКЕРЪ»